

Pathy Nagy Sámuel, a jénai Ásványtani Társaság magyar titkára

Sámuel Pathy Nagy, Hungarian Secretary of the Jena Mineralogical Society

VICZIÁN István¹, PATHY-NAGY Gábor²

¹ Debreceni Egyetem, Ásvány- és Földtani Tanszék,
4032 Debrecen, Egyetem tér 1. viczianif@gmail.com

² Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum,
1087 Budapest, Kőbányai út 24-28. pathy.nagy.gabor@gmail.com

Abstract

Sámuel Pathy Nagy was born in Komárom, 1770, in a noble family. He was a member of the Scientific Society in Komárom and wrote in its journal Mindenés Gyűjtemény. 1788-1797 he studied at Debrecen College and later became a teacher and librarian. He translated the works of Campe and Sander. 1798 he was elected Hungarian Secretary of the Mineralogical Society in Jena. 1799 he held a lecture on the minerals of Hungary. 1798 he married Luisa Kaul. 1800-1810, physician in Komárom.

Keywords: Komárom, Debrecen College, Mihály Csokonai Vitéz, Jena Mineralogical Society, physico-theology.

Kivonat

Pathy Nagy Sámuel Komáromban született 1770-ben, nemesi családból. Bekapcsolódott a komáromi Tudós Társaság és a Mindenés Gyűjtemény munkájába. 1788-1797 a Debreceni Református Kollégiumban tanult, majd tanított és könyvtáros lett. Lefordította Campe és Sander munkáit. 1798-ban Jénában az Ásványtani Társaság magyar titkárává választották. 1799-ben előadást tartott Magyarországról. 1798-ban feleségül vette Luisa Kault. 1800-1810. Komáromban orvos.

Kulcsszavak: Komárom, Debreceni Kollégium, Csokonai Vitéz Mihály, Jénai Ásványtani Társaság, fiziko-teológia.

Nagy Sámuel (1770-1810) meglehetősen kevésbé ismert alakja tudomány-történetünknek. Szinnyei József nagy gyűjteményében megtalálható, de utána csak néhány kisebb utalás történik rá a szakirodalomban. Pedig élete minden szakaszában valami jelentős dolgot alkotott: fiatal korában Komáromban és a Debreceni Kollégiumban az irodalom és a teológia terén, jénai tanulmányai alatt az ásványtanban, végül Komáromban mint városi orvos. Az utóbbi években több tanulmányban foglalkoztunk a munkásságával, főleg a debreceni idők természettudományos és teológiai eredményeivel [1]-[4]. A könyvtára fennmaradt jegyzéke alapján szellemi látókörét igyekeztünk felidézni [5]. Egy az ELTE és a Magyar Tudományos Akadémia által 2024-ben rendezett orvostörténeti konferencián pedig orvosi működését emeltük ki. Jelen dolgozatban a családi iratok alapján főleg a családi háttérrel, valamint a jénai ásványtani tevékenységével foglalkozunk.

SZÁRMAZÁSA

A keresztelési anyakönyv szerint Nagy Sámuel Komáromban, 1770. május 30-án keresztelték meg a református egyházban. Apja: Nagy András, foglalkozása: *exomidarius* (férfi ing- vagy zubbonykészítő), anyja: Fábián Katalin, mindketten kálvinista vallásúak. Apja, Nagy András keresztelési anyakönyvi bejegyzése is megvan 1732-ből. Ebben van egy utólagos megjegyzés arról, hogy az *exomidarius* képesítést 1757. február 26-án kapta meg.

Ebben az iratban csak a Nagy családnév szerepel, ő maga is inkább csak a Nagy nevet használta, de a család általában a Pathy Nagy kettős nevet viselte. Nemesi család volt, a nemességét és a címet a családi

hagyomány szerint Pathy Miklós kapta 1579. november 1-jén Báthory István erdélyi fejedelemtől. Úgy tudjuk, hogy a nemesi levél a nyíregyházi vagy a szatmárnémeti levéltárban van. Érdekesség a címerben a felül levő bagoly. Ez talán arra utal, hogy Pathy Miklós tudós ember volt, lehet, hogy éppen orvos.

Komáromtól nem messze keletre, a Duna északi partján ma is létezik egy Pat nevű község, Izsától keletre, Almásfüzitővel szemben. A település neve megtalálható pl. már Priorato térképén (1672) is, Patt alakban. Lehet, hogy innen származik a Pathy név.

A család nemességét egy latin nyelvű nemesi bizonyságlevél igazolja, amelyet Komárom vármegye adott ki Komáromban, 1804. április 12-én. Ez az eredeti nincs meg, de egy hitelesített másolatot ismerünk, amelynek a megerősítését már magyar nyelven Somogy vármegye adta ki Kaposváron, 1835. január 7-én. A másolat hitelesítése Iharosberényben történt, 1835. október 9-én. Erre a bizonyságlevélre hivatkozik Alapi Gyula (1911) is Komárom vármegyéről írt könyvében.

A bizonyságlevélben a Nagy Sámuel közvetlen származására vonatkozó rész a következő:

“Andreae cum Filiis Andrea et Samuele porro Alexandro nec non Samueli Medicinae Doctori, cum Filiis peraeque Samuele, et Carolo... omnibus omnino – Nagy alias Pathy...”

„András, akinek fiai, András és Sámuel, továbbá Sándor, valamint Sámuel orvosdoktor, akinek a fiai: hasonlóképpen Sámuel, és Károly..., mindannyian – Nagy másként Pathy...”

Úgy látszik, hogy az orvosdoktor Sámuelnek már volt egy Sámuel nevű idősebb testvére, aki talán hamar meghalt, és ezért kapta ő is a Sámuel nevet. Az orvosdoktor fiai közül tudjuk, hogy Károly 1802-ben született, és ő is híres orvos lett. 1806-ban született még egy Johanna Erzsébet nevű lány is.

Sok bizonytalanság volt a család nevének helyes írásmódjával kapcsolatban is. Mint láttuk, a nemesi bizonyságlevélen a régi latin írásmód: *Nagy alias Pathy* (= Nagy, másként Pathy) volt. Az Országos Levéltár 1898-ban rögzítette, hogy ez a név kettős név, tehát a *Pathy* vagy *pati* nem prédikátum, azaz nem nemesi előnév. 1901-ben az Országos Levéltár a *Pathy-Nagy* írásmódot ajánlotta. Azóta a család ezt az írásmódot követi.

FIATALSÁGA KOMÁROMBAN

Nagy Sámuel Komáromban nőtt fel. A család tulajdonában van egy fiatal kori arcképe, amely egy nagyon jó minőségű festmény, de sajnos nem tudjuk, hogy ki volt a művész. A kép minden bizonnyal Komáromban készült az 1780-as években.

Komáromban ezekben az években kimagasló tudományos élet folyt. 1783-ban került oda a Debreceni Kollégiumból református lelkésznek Péczeli József, aki haláláig, 1792-ig ott is maradt. Még abban az évben, 1783-ban megalapítja a Komáromi Tudós Társaságot. Ennek az ásványtan szempontjából fontos tagja volt Zay Sámuel is, az 1791-ben Komáromban megjelent *Magyar mineralógia* szerzője.

A társaság 1789-1792 között folyóiratot is adott ki *Mindenes Gyűjtemény* címen. Sajnos a folyóirat általában nem közölte a megjelent cikkek szerzőinek nevét, így ezt csak találgatni lehet. Így pl. valószínűleg Fejér György írt üdvözlő költemény ifj. gr. Teleki Domokos tiszteletére, aki meglátogatta Pozsonyban a katolikus papnevelőt (1790. IV. negyed). Megjelentek ismertetések Abraham Werner és Benkő Ferenc új ásványtan könyveiről, drágakövekről, ezeket Zay Sámuel írhatta. Nagy Sámuel 1788-tól kezdve a debreceni Református Kollégiumba járt, de ő is írhatott a folyóiratba. Talán *A tüzet okádó hegyekről* című cikk az ő műve, amelyben híres vulkáni vidékeket (Etna, Vezúv, Hekla, Kamcsatka) ismertet (1791. V. negyed). Erre azért gondolhatunk, mert 1794-ben a Sander-fordításának saját maga által írt kiegészítéseiben is megtaláljuk ezek leírását.

DEBRECENI TANULMÁNYAI, 1788-1797

Nagy Sámuel 1788-ban került a debreceni Református Kollégiumba, és ott maradt 1797-ig. 1793-tól már tanít is, filozófiát. 1794-ben Kazinczy Ferenchez írt egy tanulmány-szerű levelet, amelyben filozófiai kérdéseket tárgyal, főleg a lélek mibenlétének kérdését.

1795-ben könyvtáros lesz és szenior a hallgatók között. Megbarátkozik a kollégiumban tanuló másik kimagasló tehetséggel, Csokonaival (Szilágyi 1981). Az is összeköti őket, hogy irodalmi kérdésekben mindketten példaképüknek tekintik Kazinczy Ferencet és Komáromban Péczeli Józsefet. Lefordít két jelentős német művet magyarra, az egyik Campe: *Psychologia*, a másik Sander: *Az Istennek jósága és böltsége a' természetben*. Mindkettő 1794-ben jelenik meg, a Pozsonyban és Komáromban tevékenykedő Wéber Simon Péter kiadásában.

Campe fordításában a pszichológia szó talán először szerepel magyar könyv címében. A magyar kiadásban a „V* S*nek N*” című ajánlást, „Az olvasóhoz” című előszót és a jegyzeteket Nagy Sámuel írta. Az előszóban a könyv beszélgetve tanító módszerét dicséri, saját pedagógiai elveit foglalja össze, és felsorolja az akkor újnak számító lélektani munkákat.

Sander könyvének fordításával a továbbiakban még részletesen foglalkozunk.

Mindez már országosan is felkelti az érdeklődést. A *Magyar Hírmondó* című lap 1794. április 4-i számában ezt írja róla:

„Ebből nagy philosophust lehet várni: ezt egy discursusa meg mutatja... Őtet nagy emberek betsülik.”

A híre Erdélybe is eljut. Erről tanúskodik egy érdekes leírás 1795. decemberéből. Erdélyből egy ifjú gróf, Bethlen Elek németországi tanulmányútra utazott ki Debrecenen keresztül. Naplójában leírja, hogy már otthon feltette magában, hogy Debrecenben két emberrel szeretne találkozni, Csokonaival és Nagy Sámuellel. Már mielőtt a városba értek, egy csárdában kollégiumi diákokkal találkozott, közülük egyet megszólított, és elmondta kívánságát. Az illető diák így felelt:

„Csokonay Debeczenben a professzorokkal nem egyezhetvén, tegnapelőtt ment Patakra hazai törvényt tanulni; Nagy Sámuel pedig én vagyok.”

E szerencsés találkozás után Nagy Sámuelről ezt jegyezte fel naplójában:

„Ez a Sander és Kampe ... fordítója, s e mellett kivált a philosophikumokban éles és mély belátású ifjú”.

A Sander fordítás (1794, 2. kiadás: 1798)

A könyv címe magyarul: Az Istennek jósága és böltsessége a' természetben. Az eredeti mű 1778-ban jelent meg. Szerzője, Heinrich Sander (1754-1782). Nagy Sámuel a lefordított könyvben ismerteti Sander életrajzát is. Ő is, mint sokan abban a korban tragikusan rövid életet élt, de az alatt is jelentős életművet alkotott. Teológiát tanult Tübingenben, majd természetrajz tanár lett Karlsruhe-ben. Könyve egy akkor népszerű irányzat, a „fiziko-teológia” egy jellegzetes képviselője. Már ide sorolhatók Kepler és Newton teológiai munkái is, de az irányzat alapvető műve Derham: *Physico-theology* című könyve (1713). Ezt is ebben az időben fordította le magyarra Segesvári István debreceni orvos. A fordítás Bécsben jelent meg, 1793-ban.

Az irányzat a természettudomány és a teológia sajátos keveréke: Isten tulajdonságait a természet vizsgálatából akarja kiolvasni. Sander ezt a saját előszavában így fejezi ki:

„Minden vizsgálódásunk után nagyobb és imádásra méltóbb az Isten!”

Nagy Sámuel a fordításhoz írt bevezetőjében hasonló hangot üt meg:

„Minden dologban az Istent találjuk fel.”

A természeti példák Keplerrel és Newtonnal ellentétben nem annyira az olyan egzakt természettudományokból valók, mint a csillagászat és a fizika, a példák közül az emberi test is hiányzik, inkább az állattan, növénytan és mineralógia (=földtudomány) szerepel. Nagy Sámuel szerint: *„a száraz systema helyett... némely válogatott darabjait hozza fel az ékes természetnek”.*

A magyar változat tulajdonképpen nem egyszerű fordítás, inkább átdolgozásnak lehet nevezni. Maga Nagy Sámuel is megírja ezt a bevezetőben:

A könyv az eredetihez képest *„majdnem kétannyira szaporodott”.*

Közben a mű magyar jellege is erősebb lett. A könyvről *„a német firhangot lehúzván: a magyar világ piacára kitettem.”*

Nagy Sámuel igyekezett a magyar kiadásba a magyar irodalom minél több jelentős egyéniségét bevonni. Az ajánlás Kazinczy Ferencnek szól:

„A TE nevedet metszem homlokára.”

Kazinczy példájának emlegetése azért is indokolt volt, mert a fordítás nagy nyelvújító munkát is kívánt. Ahogy Nagy Sámuel írta: *„Feles számú új szokat kellett találnom”.* Például valószínűleg itt szerepel először a magyar irodalomban a „*kő-olaj*” szó (p. 128).

A jó barát, Csokonai Vitéz Mihály üdvözlő verssel ünnepli a könyv megjelenését. Szilágyi F. (1981a) szerint azonban a könyvben szereplő verses összefoglalások fordítója valószínűleg nem ő, hanem Lengyel József (1770-1822) lelkész, énekszerző, *„...akit én Molnár Albert és Ady közt legigazabb vallásos költőnknek érzek”* – írta róla Németh László (A református énekeskönyv, 1940).

JÉNAI TANULMÁNYOK, MŰKÖDÉSE AZ ÁSVÁNYTANI TÁRSASÁGBAN, 1797-1799

Jénába Nagy Sámuel 1797 őszén érkezett meg. A kiutazás egyes állomásait is nyomon követhetjük. Sander fordításának javított és bővített 2. kiadásához az előszó keltezése szerint június 1-jén Bécsben van. Ebben az évben megjelenik még Salomon Gessner svájci költő verseinek fordítása is. Az ehhez írt ajánlást viszont július 8-án Iglórról keltezi. Talán azért is ment még a Szepességbe, hogy a német nyelvben gyakorolja magát.

Jénába a legjobb pillanatban érkezik meg: éppen 1797. decemberében alakul meg Lenz professzor vezetésével az Ásványtani Társaság. Összesen 19 alapító tagja van, és ezek között már ott találjuk az ő nevét is. A 19 alapító tagból 3 magyar, Nagy Sámuelen kívül Bredeczky Sámuel és Mihalik Dániel. A társulat külön magyar titkárt is választ, ez először Bredeczky Sámuel, de 1798. április 15-én már Nagy Sámuel lesz az új magyar titkár. Aláírása már ott látható a Zay Sámuelnek küldött oklevélen, amelyet Jénában adtak ki 1798. június 2-án. Ezen két magyar tisztségviselő is szerepel, az elnök: Teleki Domokos, az igazgató: Johann Georg Lenz, a titkár: Nagy Sámuel (Hála et al. 1998).

A család megőrizte Nagy Sámuel jénai titkári diplomáját is. Ennek szövege a következő:

„Die Jenaische mineralogische Societaet bestaetiget durch gegenwaertiges Diplom, dass sie durch einstimmige Wahl den Herrn Samuel Nagy aus Ungarn zu ihrem Secretair c.[?] Mitglieder ernannt hat.

Jena d. 15ten April 1798.

Graf Dominik Teleki von Szék, Praesident.

Johann Georg Lenz, Director.

Johann Fridrich Fuchs, Secretair.”

„A jénai Ásványtani Társaság megerősíti a jelen oklevéllel, hogy egyhangúlag a magyarországi Nagy Sámuel urat választotta meg titkárává és tagjává.

Jéna, 1798. április 15.

Széki gróf Teleki Domokos, elnök.

Johann Georg Lenz, igazgató.

Johann Fridrich Fuchs, titkár.”

Itt még Nagy Sámuel csak mint rendes tag szerepel, később: tiszteleti taggá is választották (Gurka 2013).

1799. január 13-án került sor ünnepélyes keretek között a társaság első nyilvános ülésére. Ezen fele-fele arányban képviseltették magukat német és magyar előadók. A 8 felszólaló közül 4 volt magyar: Nagy Sámuel és Stark Mihály tudományos előadást tartottak, Őri Fábrián László és Pázmándi Antal jókivánságaikat fejezték ki.

Nagy Sámuel előadása rögtön Lenz professzor előadása után következett, a címe „Magyarország kémiai-mineralógiai története” volt. Sajnos az előadás szövege nem maradt fenn, de valószínűleg a Sander-fordítás magyar vonatkozású részei alapján rekonstruálható, amelyek a német eredetiben nem voltak benne, hanem ezeket a részeket Nagy Sámuel tette hozzá a fordítás szövegéhez. A következő, jellegzetesen magyarországi ásványokról lehetett szó:

- Só. Tengeri só, amely az erdélyi sóbányákban található. A magyar alföldi sziksó, „Natron”, „lúg-só”, „pótas” néven.

- Arany és ezüst: „körmötzi és selymetzi bányák”, Erdély.

- Kőszén fajtái:

1. „Csak rétegenként vagyon, poronyó és könnyű, a színe barna, s ha egyszer meggyullad, magában is szépen ég, a füstje sem annyira setét s kénkö szagú.”

2. „mélyebben vagyon, tömött, kemény, nedves, fekete, és szurok szagú lángot bocsát.”

- Tőzeg. Eredete: „ahol régenten vagy fák rothadtak el, vagy pedig a tók feneketi, nád gyökerei, kákával, sással minden nyáron teli nőnek, a víz benne elrothad, s a fekete bűdös fenék sár, mely a gyökereken alól vagyon, torfnak alkalmas.”

A tőzeg lelőhelyei Magyarországon: A torf lelőhelye a Bánátban Alibonár, de „lehetne készíteni Kartzag körül is Kara-jánoson”.

HÁZASSÁGA, 1798 (1799?)

Németországi tanulmányútja idejére esik Nagy Sámuel házassága is. Felesége, Luisa Kaul 1779-ben született egy Gebrodt nevű kis faluban. Ez a község akkor a Badeni Nagyhercegség, Sponheim Hátsó Grófsághoz tartozott, a nagyherceg legészakibb birtoka volt, amely már sziget-szerűen helyezkedett el a Rajnavidék szomszéd területei között. Ma Rheinland-Pfalz tartományhoz tartozik. Tőle északra húzódik a Soon-Wald erdős hegyvonulata. Tőle keletre a legközelebbi nagyváros a Rajna partján Mainz.

A család megőrizte Luisa keresztlevelének 1798-ban kelt másolatát, amit valószínűleg a házasságához kellett kikérni. Ennek szövege a következő:

„*Extractus Evangelisch Lutherischen Gebrodter Kirchenbuchs
In Jahre Christi 1779. den 19ten Monaths Februar war in Gebrodt ehelich gebohren, und den 21ten F.
getauft*

Luisa Carolina Maria

Eltern: Herr Johann Peter Kaul Hochfürstlich Marggräfl. [Markgräfl.] Badischer Förster des Amts Winterburg und Anna Margaritha eine geborne Andräin.

Gestattern: 1) Herr Oberforster [Oberförster] Buchholz von Meisenheim

2) Frau Luisa Carolina Ev. Kirchenrath Wirths Gattin.

3) Magdalena Franz Michel Andrä Gerichtssöffe zu Gebrodt Ehefrau.

Geben. Gebrodt den 19ten Jun. 1798.

in fide extractus

Klick pastor“

„*Kivonat a gebrodti evangélikus lutheránus egyházi anyakönyvből
Krisztus 1779. évében február hónap 19-én Gebrodtban született házasságban, és f. 21-én megkeresz-
telték*

Luisa Carolina Mariát

Szülei: Johann Peter Kaul úr, badeni főhercegi, örgrófi erdész a winterburgi hivatalnál és Anna Margaritha született Andrä.

Jóváhagyók: 1) Buchholz úr, meisenheimi főerdész

2) Luisa Carolina asszony, Wirths ev. egyháztanácsstag felesége.

3) Magdalena, Franz Michel Andrä gebrodti bírósági esküdt felesége.

Kiadva: Gebrodt, 1798. június 19.

a kivonat hitelül

Klick lelkipásztor”

Mint a keresztleveléből látható, Luisa édesapja erdész volt Gebrodt községben, amely a winterburgi erdészeti hivatalhoz tartozott. Ez az adat jól ellenőrizhető a nagyhercegség hivatalos naptára 1777-es kiadásában. Itt a 142. oldalon a következő olvasható:

„*Amt Winterburg, in der hintern Grafschaft Sponheim.*

Förster zu Gebrod und übrigen Orten: Hr. Peter Kaul.“

„*Winterburgi hivatal a Sponheim Hátsó Grófságban.*

Erdész Gebrodban és a többi helyen: Peter Kaul úr.“

(Hochfürstlich-markgräflich-badischer Hof- und Staats-Kalender 1777)

Felmerül a kérdés, hogy Nagy Sámuel hogyan találkozhatott egy Jénától ilyen messzire fekvő kis faluból származó lánnyal? Talán egy ide vezető szál az volt, hogy Szinnyei József szerint tagja volt a jénai Ásványtani Társaság mellett a Gotha-Altenburgi Erdészeti és Vadászati Társaságnak is (Herzoglich-Sächsisch-Gothaische und Altenburgische Societät der Forst- und Jagdkunde zu Waltershausen). Ezek a városok Jénától nem messze vannak, és ma Jénával együtt Thüringia tartományhoz tartoznak. Talán ennek a társaságnak valamilyen rendezvényén találkozott Peter Kaul úrral és családjával?

Úgy tűnik, hogy Nagy Sámuel a következő, 1799. évben meglátogatta felesége családját a Sponheimi Grófságban. (Vagy csak ekkor tartották az esküvőt?) Fennmaradt Nagy Sámuel útlevele, amelyet Jénában állított ki az egyetem „*der studiosus medicinae Samuel Nagy*”, azaz „*Nagy Sámuel orvostanhallgató*” számára.

Az úticél: „*Kreuznach in departement von Donnersberg*“, azaz „*Kreuznach Donnersberg megyében*“.

A látogatás célja: „*... einige Freunde zu besehen ... die medicinischen Anstalten zu Mäynz (?) zu besehen*“, azaz „*... barátok meglátogatása ... Mäynzban egészségügyi intézmények meglátogatása.*”

Az útlevelet Jénában 1799. március 6-án adták ki.

Kreuznach a Gebrodt községhez legközelebb eső nagyobb település. Mäynz bizonyára Mainz, a környék központja. Érdekes, hogy az útlevél az utazó megbízhatóságát elsősorban egészsége szempontjából igazolja: nem szenved semmiféle fertőző betegségben, olyan helyről jön, ahol jó, tiszta a levegő. Az utazás hivatalos jellegét az adja, hogy Mainzban kórházakat kíván meglátogatni.

Külön érdekes az útlevél hátlapján levő, kézzel írt, francia nyelvű láttamozás, amit nehéz kiolvasni.

Ennek szövege körülbelül a következő:

„*Au Bon, pour rép. ... le Rhin.*

Par l'Adm^{ion} ... Contr.

le Mayence, le 20. Germinal, an 7 répl.”

„érvényes, a köztársaság ... Rajna

Az ellenőrző hivatal által ... ?

le Mayence (Mainz francia neve), A köztársaság 7. éve, Germinal (sarjadás hava) 20. (1799. április 10.)”

Ekkor már a régi német, bádeni adminisztráció nem volt sehol. A francia forradalom után vagyunk, a környéket Franciaországhoz csatolták, és Mainz egy francia megye, département du [Mont-Tonnerre](#) székhelye lett. A megye legmagasabb hegye, a Donnersberg is szép francia nevet kapott.

De úgy látszik, a nagypolitika nem akadályozta a család találkozását, Luisának el kellett búcsúzni otthonától, és Jénába visszatérve nemsokára el is indultak Magyarország felé. Arról van adatunk, hogy 1799. július 15-én már Bécsben voltak, mert egy újabb fordítása ügyében Nagy Sámuel akkor találkozott Bécsben Péteri Takáts József könyvkiadóval (Takáts Sándor 1890).

ORVOSI MŰKÖDÉSE KOMÁROMBAN, 1800-1810

Bár Nagy Sámuel már Jénában is orvostanhallgatóként tartották nyilván, az orvosi képesítést végül Bécsben szerezte meg, valószínűleg 1800-ban. Utána Komáromban telepedett le, ott lett városi orvos. Már rögtön a következő évben, 1801-ben nagy feladatot kellett megoldania, mert kitört a városban a himlőjárvány. Ő vezette be az oltást a himlő ellen. További működése is szép eredményeket hozott, de sajnos csak összesen 10 évig tartott. Komáromban hunyt el 1810-ben.

IRODALMI HIVATKOZÁSOK

- [1] Viczián I.: *Nagy Sámuel, egy 18. századi debreceni mineralógus*. HUNGEO 2014, Debrecen, 205-209.
- [2] Viczián I.: *Nagy Sámuel, egy 18. századi debreceni mineralógus* (abstract). EMT VII. Tudomány- és technikatörténeti Konferencia, Szilágysomlyó, 2014. 182-183.
- [3] Viczián I.: „*Mineral theologia*” – ásványkutató teológusok és hívő mineralógusok a 18. században. *Sola Scriptura* 2014, 2, (51), 16-28.
- [4] Viczián, I.: „*Mineral theologia*” – *das Verhältnis der Glaube und Naturwissenschaft in den Schriften der ungarischen Mitglieder der „Jenaer Mineralogischen Gesellschaft”*. In Gurka, D. (Hrsg.): *Deutsche und ungarische Mineralogen in Jena*, Gondolat Verlag, Budapest, 2015. 77-97.
- [5] Viczián I.: *Pathi Nagy Sámuel (1770–1810) szellemi világa – könyvtárának jegyzéke alapján*. – *Historia Scientiarum*, EMT, Kolozsvár 19/2021, 50-65.